

BÖLCSKEI ANDREA, Az egyház mint egykori birtokos a magyar helynevekben. Habilitációs értekezés összefoglalója

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 2017. 188 lap

Opponensek: RÁCZ ANITA, SLÍZ MARIANN

A habilitációs előadások időpontja: 2018. január 22.

1. A habilitációs értekezés témája egy kultúrnévtípus, az egyház egykori birtokosi szerepkörét tükröző helynevek nyelvi jellemzőinek és művelődéstörténeti jelentőségének a bemutatása. Az egyházszervezet kiépítésének, fenntartásának költségeit a középkorban a hívektől gyűjtött tized mellett az egyháznak adományozott földbirtokok jövedelme fedezte. A föld birtoklása a feudális szemlélet szerint jogalapként szolgált a politikai, világi szerepvállalásra. Az egyházi birtoklás tényét kiemelő helynévformák létrehozása a hatalmi viszonyok érzékeltetésére a középkor szóbeliségre építő információközvetítésében sokszor inkább tudatos, mint természetes névadási folyamat eredménye lehetett. Az egyház egykori birtokosi szerepkörét tükröző helynevek lexikális szinten az egyházhoz tartozó személyekre, illetve egyházi szervezetekre utaló névformák.

2. Az alábbiakban a dolgozat egyes fejezeteinek a felépítését és a legfontosabb megállapításait ismertetem.

2.1. A bevezetés kijelöli a vizsgálandó helynevek csoportját, s ezzel kapcsolatban a földrajzi és a nyelvi tájkép összefüggéseire, jelen esetben azok kulturális meghatározottságára irányítja a figyelmet. A keresztény kultúrkörbe való beilleszkedés során a középkori Magyarországon – az európai gyakorlatnak megfelelően – az egyházi rendeltetésű építmények felállítása, az egyházi birtokok, mintagazdaságok kiépítése a földrajzi környezet szembevető változását eredményezte, amely pedig új helynévtípus, az egyházi vonatkozású helynevek megjelenését váltotta ki. A fejezet röviden ismerteti a névtani szakirodalomban kultúrtörténeti alapon egységesen „egyházi helynevek”-ként ismert, nyelvi jellemzőikben ugyanakkor igen különböző névformákkal kapcsolatban ez ideig megjelent hosszabb-rövidebb magyar nyelvű tanulmányok főbb megállapításait, kitérve a névtípus nemzetközi megítélésére is.

2.2. A történelmi háttérrel bemutató második fejezet a világi egyházszervezet és a szerzetesrendi intézmények kiépülésének a középkori Magyar Királyságban lezajló folyamatát taglalja. Az Árpád-korra vonatkozóan ismerteti a kereszténység felvételével járó kulturális és műveltségbeli átalakulás legjelentősebb mozzanatait; bemutatja a világi egyházszervezet és a szerzetesrendi intézmények létrehozásának, kiépítésének lépéseit; kitér a jogi szabályozásban és a gazdasági életben jelentkező változásokra. A második nagyobb egység a vegyesházi királyok kora kapcsán tekinti át az egyházpolitika alakulását, az egyházszervezeti és szerzetesrendi változásokat, az egyházi birtokrendszer és gazdálkodási mód módosulásait.

2.3. A harmadik, a vizsgálat módszertanát bemutató fejezet megjelöli azokat a nyomtatott vagy digitális formában elérhető, különféle műfajú történeti és nyelvészeti forrásműveket (köztük ismert történeti földrajzokat, okmánytárakat, helynévtárakat, helynévszótárakat, földrajzinév-gyűjteményeket), amelyekből a releváns névformák a különböző nyelvtörténeti korszakok vonatkozásában összegyűjthetők voltak. A forrásokból azokat a hely(ség)neveket gyűjtöttem ki és rendeztem adatbázisba, amelyek az alábbi két kritériumnak megfeleltek: 1. a névforma által jelölt hely(ség) egykori egyházi birtoklásának ténye a források alapján igazolható volt; illetve 2. a névalaknak legalább az egyik névrésze nyelviileg is azonosította a tulajdonost. A fejezet ismerteti az elemzés alapjául szolgáló helynévi adatbázis felépítését, valamint az adatbázis egyes szerkezeti elemeihez rendelt tartalom kidolgozásának elveiről és módszereiről is tájékoztatást nyújt.

2.4. A negyedik, helynévelemző fejezet öt részfejezete nyelvtörténeti korszakok szerint haladva ad képet az (egykori) egyházi birtokosra utaló névformák nyelvi és névtani jellemzőiről. Az elemzést a denotátumok alapján volt célszerű elvégezni, hiszen számos példa mutatja, hogy az (egykori) egyházi tulajdonost azonosító névforma sokszor csak egy ideig jelölte az adott helyet, mert más típusú korábbi névformát váltott fel (pl. 1851: *Bohunicz* [FE.] > 1910: *Apátszentmihály* [Pozsony; FNESz. 1: 106]);¹ illetve idővel ilyennek adta át a helyét (pl. 1290/1413: *Apathwlge* > 1347: *Iclod* [Küküllő; Gy. 3: 554, 558, *Pánád* a.]). Amennyiben a denotátumnak forrásainkból csak egyházi birtokosra utaló neve adatolható, az nem feltétlenül jelentkezik minden nyelvtörténeti korszakban: vannak újonnan megjelenő, keletkező (pl. 1851: *Apácza-Körmösd* [Pozsony; FE.]), hosszan lappangó (pl. 1473: *Balpyspeky* [Cs. 1: 68–69] > 1808: *Püspöki [Bál-]* [Heves; L.]) és látszólag vagy ténylegesen eltűnő névformák (pl. 1339: *Pysky* [Gy. 1: 726] > 1368: *Pysky* [Cs. 2: 206] > 1415: *Pisky* [Cs. 2: 206] > 1455: *Pysky* [Bodrog; Cs. 2: 206]); s nagy számban vannak jelen az idővel megváltozott formában élénk kerülő nevek is (l. lent). A denotátumok mintegy feléhez egyetlen, másik feléhez legalább két, de akár tíznél is több (köztük különböző évekből származó, ám azonos) névadat tartozik a vizsgálat alapjául szolgáló anyagban.

A története során egyházi birtoklást tükröző nevet (is) viselő denotátumok földrajzi elhelyezkedését tekintve vizsgált anyagunkból minden korszak esetében a Dunántúlról idézhető a legtöbb, az ország közepéről a legkevesebb adat. A vizsgálatba vont névformák által jelölt denotátumok fajtájának megoszlásáról alkotott képet nagyban befolyásolta az egyes időszakokról rendelkezésre álló források jellege. Ennek megfelelően a korábbi nyelvtörténeti korszakokból inkább településeket azonosító helynevek, a kései újmagyar korból pedig felerészt helységnevek, felerészt mikrotoponimák kerültek az elemzendő névanyagba. A két névfajta eltérő jellege megkívánta, hogy a nyelvi elemzés során többnyire elkülönítve kezeljük őket.

A névformákban jelentkező (egykori) egyházi birtokos lehetett a világi egyházszervezet egyik intézménye vagy annak tisztviselője (pl. 1261/1271: *Gunguspispuky* [az egri

¹ A névadatok közlésének módja: a lejegyzés évszámát és a betűhív névformát követően a zárójelben megtalálható, hogy a név által jelölt hely mely megyében (volt) található, valamint itt adom meg a névadat forrását is (a nyelvészetben szokásos rövidítéssel azonosítva a forrásművet; nyomtatott kötet esetén az oldalszám is szerepel, az oldalszám hiánya digitálizált változat használatát jelzi). Amennyiben a névforma nem települést azonosít(ott), a zárójelben a denotátumfajtát is jelölöm.

püspökség települése, Heves; FNEsz. 1: 547]), esetleg valamely egyházi szolgáltató (pl. 1981: *Dékánföld* [a harangozó szántóföldje Koppányszántó településen, Tolna; MDH., TMFN. 18/62]); apátság, monostor, szerzetesrend (pl. 1378: *Apaty* [a zabori bencés apátság birtoka, Trencsén; FNEsz. 2: 717, *Vágapáti* a.]); néhány esetben lovagrend (pl. 1409: *Keresztes* [IV. Béla által a jeruzsálemi ispotályos kereszteseknek adományozott település, Borsod; Cs. 1: 165–166]). Az újabb kori mikrotoponimákban leginkább a ferencesek, a jezsuiták és a katolikus vagy a protestáns egyházak egy-egy határrészre kiterjedő tulajdonjoga mutatkozik meg; pl. 1974: *Barát-tag* (egykor ferences rendi szerzeteseké volt, szántó Andocs településen, Somogy; MDH., SMFN. 69/141), 1974: *Égyházi-rét ~ Éklésia-rét* (a református egyház rétje volt Kisbajom településen, Somogy; MDH., SMFN. 210/155).

A korai időszakokból meglehetősen sajátos birtokviszonyokra is vannak adatok. Így például a tulajdonjog egyszerre több egyházi birtokos között oszlott meg: például a komáromi *Apaty* (1334/XVIII.) nevű települést a pannonthalmi apátság és a fehérvári prépostság népei kezdetben együtt birtokolták (Gy. 3: 403). Másokban az egyház résztulajdonos volt: például a baranyai *Remethefalua* (1395) nevű helység részben a szentlászlói pálos kolostoré, részben magánbirtokosoké volt (Cs. 2: 519). Vagy az egyik egyházi birtokos idővel egy másiknak adta át a települést: például a borsodi *Apati* (1261/1271) nevű helység a százdi apátságtól az egri püspökség birtokába került (Gy. 1: 752).

A vizsgált névformákban az (egykori) egyházi birtokos megjelölésére szolgáló lexémák állományát tekintve kijelölhető egy központi készlet, melynek valamennyi eleme – eltérő gyakorisággal ugyan, de – mind az öt nyelvtörténeti korszakban jelen van: *apáca*, *apát*, *barát*, *harangozó*, *keresztes*, *monoh*, *monostor*, *pap*, *püspök*, *remete*. A lexémák egy másik csoportja egy vagy több korszakhoz kötötten jelentkezik: a gyakrabban előforduló releváns kifejezések közül ilyen például a *dékán*, a *dusnok*, a *káptalan*, a *kustos*, a *prépost* és az *érsek*, de ide tartoznak a birtokos egyházi intézmény székhelyének nevét megadó tulajdonnévi lexémák is, pl. *Budavár*, *Jásd*, *Jászó*. Elsősorban az újabb korszakokból adatolható mikrotoponimákban kerülnek elő az *egyház*, *eklésia*, *klastrom*, *templom*, *presbíter*, *rektor* lexémák.

Az (egykori) egyházi birtokost jelölő lexémák egy- vagy kétrészes névformák elemeiként egyaránt megjelennek a vizsgált helynevekben. Az egyrészes névformákban jelentkezhetnek önállóan (pl. 1256: *Puspuk* [Pozsony; FNEsz. 2: 371, *Pozsonypüspöki* a.]), ritkán az *úr* megszólítással együtt (pl. 1093: *Apathur* [Zala; Cs. 3: 29]) vagy többes számú formában (pl. 1808: *Barátok* [puszta, Somogy; L.]); illetve egy-egy jellemző helynévképző formánssal (pl. 1280: *Popd* [Tolna; Cs. 3: 445], 1322: *Pispeky* [Trencsén; FN. 177–178], 1567: *Barathos* [Háromszék; FNEsz. 1: 166]), ritkábban primer funkciójú toldalékkal ellátva (pl. 1536: *Barathe* [-é birtokjel, Somogy; Cs. 2: 589], 1410: *Apathlan* [fosztóképző, Sopron; Cs. 3: 599, FNEsz. 2: 161, *Mosonbánfalva* a.]).

A kétrészes névformákban az (egykori) egyházi birtokosra vonatkozó lexémák alaprészként vagy annak elemeként változatos lexikális kategóriájú bővítményrészekkel állnak (amelyek a település számos névadáskori sajátosságára utalhatnak): így például földrajzi köznévvvel (pl. 1773: *Pusztá Apáthi* [elpusztásodás, Zala; FNEsz. 2: 379]); népnévvel (pl. 1373: *Tothapacha* [lakosok nemzetisége, Temes; FNEsz. 2: 65, *Magyarapáca* a.]); foglalkozást, címet jelölő szóval (pl. 1319: *Keralpopa* [tulajdonos, Bereg; Gy. 1: 546]); építményt jelentő szóval (pl. 1808: *Apáthi* [*Monostor*-] [feltűnő épület, Zala; L.]); helynévvvel (pl. 1808: *Püspöki* [*Várad*-] [Nagyvárad mellett, Bihar; L.]); személynévvel

(pl. 1473: *Balpyspeky* [tulajdonos, Heves; Cs. 1: 68–69]); egyéb tulajdonnévvel (pl. 1907: *Rábapüspöki* [közeli folyó, Vas; FNEsz. 2: 386, *Püspökmolnári* a.]); melléknévvel (pl. 1330/1477: *Bekaspab[d]* [jellegzetes állatvilág, Baranya; Gy. 1: 355]). Bővítményrész-ként vagy annak elemeként a kétrészes névformákban azonban inkább csak néhány lexikális kategóriához tartozó alaprész mellett jelentkezik (birtokosra, használókra vagy ott élőkre utaló funkcióban), így megjelennek földrajzi köznévvvel (pl. 1407: *Apathchafalwa* [Baranya; Cs. 2: 468]); építményt jelentő szóval (pl. 1415: *Remetekapu* [hely, Torda; Cs. 5: 725–726, *Peterd* a.]); egyéb köznévvvel (pl. 1435: *Papsara* [Somogy; Cs. 2: 635]); helynévvel (pl. 1476: *Apathmarothya* ~ *Apathwmarothya* [Hont; FNEsz. 1: 106]). A vizsgált helynevek összességét tekintve a kétrészes névformák többsége jelölt vagy jelöletlen birtokos jelzős szerkezet, kisebb része minőségjelzős szerkezet (vö. a fenti példákkal); mennyiségjelzős szerkezetű névalak csak kivételesen akad (pl. 1390: *Kethremethege* [határpont, Hunyad; Cs. 5: 121, *Pala* a.]).

A bővítményrész-ként megkülönböztető funkciójú névrészt tartalmazó kétrészes névformák esetén a minőségjelzős szerkezetekben jellemzően a helynévi alaprészben (pl. 1477: *Kysremethe*, *Naghremethe* [Valkó; Cs. 2: 346]), a birtokos jelzős szerkezetekben pedig elsősorban a bővítményrészben történik utalás az (egykori) egyházi birtokosra (pl. +1278: *Apachazakalus* [Komárom; Gy. 3: 451]). Ritkán a birtokos jelzős szerkezet helynévi alaprésze egyházi vonatkozású, egy későbbi világi tulajdonos megjelölésével a bővítményrészben (pl. 1808: *Apáthi* [Kopocs- vel *Kapocs*-] [Szabolcs; FNEsz. 1: 110, *Aranyosapáti* a.]). A megkülönböztető funkciójú névrésszel bíró névalakok között a jelölt birtokos jelzős szerkezet nem gyakori, s jellemzően korai adatolású névforma (pl. 1270: *Appachasomlya* [Veszprém; Cs. 3: 215, *Vásárhely* a.]); s hátravetett minőségjelzővel is csak kivételesen, újabb mikrotoponimákban találkozunk (pl. 1852: *Pusztá Baráti Iső* és *Pusztá Baráti Ildik* [szántó, Somogy; MDH., SMFN. 18/238]).

A denotátumok (egykori) egyházi birtokosra utaló megnevezésének első említéseként több, keletkezéstörténeti szempontból eltérő típusú névformát azonosíthatunk a vizsgált névanyagban, így szintagmatikus szerkesztéssel, jelzős szerkezetből (pl. 1542: *Kapthalanfalva* [Zala; FNEsz. 1: 685, *Káptalanfa* a.]); morfológiai szerkesztéssel, helynévképző alkalmazásával (pl. 1394: *Apaty* [Zala; Cs. 3: 29]); jelentésbeli névalkotással, a birtokos és a tulajdonában lévő hely kapcsolata alapján metonimikus névadás során vagy névköltöztetés folytán (pl. 1422: *Kerestes* [Bodrog; Cs. 2: 203], 1554: *Piske* [első lakosai a korábban *Pispeki*-ként is ismert Drávapiskiból érkezhettek, Baranya; FNEsz. 2: 352, *Piskó* a.]); szerkezeti változással, deszemantizáció során vagy (mikrotoponimák esetében jellemzően a földrajzi köznévi) névrész elhagyását eredményező ellipszis útján (pl. 1339: *Pysky* [egy korábbi feltételezhető **Pispiky* 'püspöké' formából egyszerejtéssel, Bodrog; Gy. 1: 726], 1974: *Baráti* ~ *Baráti-erdő* [dombos erdő Somogyzsitfa településen, Somogy; MDH., SMFN. 91/113]); illetve névátvétellel (pl. 1765: *Apathin* [rég. m. *Apáti* > szerb-horvát *Apàtin* > m. *Apatin* ~ szerb *Apatin*, Bodrog; FNEsz. 1: 105, *Apatin* a.) alakult hely(ség)-neveket.

Az egyházi birtoklást tükröző névformák egy része az idők során változásokon esett át. Megváltozott a névalakok morfológiai szerkezete a helynévformáns tekintetében, bővüléssel (pl. 1261/1350: *Pop* > 1284: *Popy* [Bereg; Gy. 1: 546]), cserével (pl. 1221: *Popi* > 1260: *Popth* [Pest; FNEsz. 2: 316, *Papd* a.) vagy redukcióval (pl. 1376: *Nyarasapathy* > 1445: *Nyarasapath* [Pest; Cs. 1: 32, FNEsz. 2: 252]). Egyéb típusú funkcióval bíró névelemet érintő, morfológiai természetű változások végbemehettek a névformák alaprészében

(pl. 1808: *Püspökfördője* [L.] > 1862: *Szent-László*-, vagyis *Püspökfürdő* [Bihar; FNESz. 2: 385, *Püspökfürdő* a.] és bővítményrészében is (pl. 1544: *Baratffalwa* > 1550: *Baráthokfalwa* [Moson; FNESz. 1: 166, *Barátudvar* a.]). Időnként lexikális településnévformánsok alakváltozatai is váltakozhatnak az adatsorban (pl. 1542: *Kapthalanfalwa* > 1696: *Capltalanfa* [Zala; FNESz. 1: 685, *Káptalanfa* a.]).

A névalakban a földrajzi köznévi alaprész kiegészüléssel megjelenhetett (pl. 1851: *Káptalan-Nyúl* [FE.] > 1897: *Káptalan-Nyulfalva* [Győr; Cs. 3: 554]), cserélődhetett (pl. 1940: *Püspök hegy* > 1974: *Püspökszöllő* [szőlőhegy Hosszúhetény településen, Baranya; MDH., BMFN.]) és ellipszis során elmaradhatott (pl. 1845: *Káptalan Rétek* > 1855: *Káptalan* [erdő, rét, szántó Felsőegerszeg településen, Baranya; MDH., BMFN.]). Kiegészülés és csere helynévi alaprészeket is érinthetett: analógia (pl. 1851: *Pornó* [FE.] > 1907: *Pornóapáti* [Vas; FNESz. 2: 364]) vagy névmagyarosítás hatására (pl. 1851: *Barát-Lehota* [FE.] > 1913: *Barátszabadi* [Trencsén; LGy. 101]). A földrajzi köznévi vagy helynévi alaprész előtt a bővítményrész megjelenhetett (pl. 1456: *Bard* > 1496: *Kwsthosbardya* [Somogy; Cs. 2: 590]), cserélődhetett (pl. 1731: *Felső Apathi* > 1746: *Szilvás-Apáthi* [Abaúj; FNESz. 2: 582, *Szilvásapáti* a.], 1286: *Saulfelde!*, *Andreasfelde!* > 1297: *Prepostfelde* [föld, Gömör; Gy. 2: 546]) vagy elmaradhatott (pl. 1449: *Olahremethe* > 1484: *Remethe* [Ung; Cs. 1: 397, *Remete* a.]) a névformákban.

Névelem és névrész cseréje (pl. 1851: *Kis-Baráthi*, *Nagy-Baráthi* [FE.] > 1897: *Kis-Barátfalva* és *Nagy-Barátfalva* [Győr; Cs. 3: 546]), valamint névcseré (pl. 1332–7/Pp. Reg.: *Solmus* [Gy. 1: 661] > 1422: *Remethe* [Bihar; Cs. 1: 621]) szintén jelentkezik a vizsgált névállományban. A névformák belső jelentésszerkezete változhatott reszemantizációval (pl. 1687: *Barator* ~ *Bórator* > 1696: *Baratur* [Baranya; MDH., BMFN.]), transzszemantizációval (pl. 1347: *Apathfaya* [Cs. 1: 602] > 1642: *Apafáján* [erdő, Bihar; FNESz. 1: 104, *Apafa* a.) és deszemantizációval (pl. 1851: *Apáczafalu* ~ *Páczafalu* [FE.] > 1890: *Páczafalu* [Cs. 1: 470, *Apáczafalu* a.]). A névátvétel eredményezhetett elidegenítést (pl. 1488: *Apacza* > 1709: *Opatitza* [idegen alak visszakölcsönzése, telek, Arad; FNESz. 2: 65, *Magyarapáca* a.]), illetve honosított formát egyaránt (pl. 1808: *Krisztesd* [L.] > 1913: *Keresztespatak* [helységnevmagyarosítás, Arad; LGy. 320]).

A névdifferenciálódás (pl. 1808: *Apáca* [L.] > 1851: *Kis- és Nagy-Apáca* [településosztódás következtében, Csanád, később Békés; FE.]) és a névintegráció esetén (pl. 1773: *Dobracs Apáthi* [a két falu összeolvadásakor, Szatmár; FNESz. 1: 377–378]) a névformák módosulása a denotáció változásával járt együtt. A névforma változatlansága mellett bővült a denotáció akkor, amikor 1950-ben Mezőkeresztest a szomszédos Keresztespüspökivel egyesítették, az előbbi helység neve alatt (Borsod-Abaúj-Zemplén; LGy. 302, FNESz. 2: 131). A rendelkezésünkre álló adatok tanúsága szerint a fenti változási tendenciák névváltozatokat eredményezve (pl. 1284: *Popy* > 1311: *Papi* ~ *Papifalu* [Bereg; Gy. 1: 546, Cs. 1: 418]), illetve egymással kombinálódva vagy időben egymást követve is megjelenhettek a helynévtörténet során (pl. 1987: *Paptelke* [Gy. 2: 84] > 2016: *Szilágy-paptelek* [Szilágy, Románia], 1276: *Zolunthazakalas* > +1278: *Apachazakalus* > 1283: *Zakalus* [Komárom; Gy. 3: 451]).

2.5. Az ötödik, összegző fejezet az egyes nyelvtörténeti korszakok névformáinak vizsgálata során nyert eredményeket kapcsolja össze, kirajzolva a névtípus időbeli változásának néhány alaptendenciáját. A névszerkezeti minták tekintetében, úgy tűnik, a középmagyar kor jelentett fordulópontot: az egyrészes névformák helyett a kétrészes névalakok;

az egyrészes névformák csoportján belül a helynévformánst tartalmazó névformák helyett a pusztai egyházi vonatkozású lexémából álló névalakok; a birtokos jelzős szerkezetű kétrészes névformák esetében a jelölt helyett a jelöletlen szerkezetű névalakok ekkortól váltak gyakoribbá a vizsgált névállományban. A minőségjelzős szerkezetű névalakok aránya a birtokos jelzős szerkezetű névformákkal szemben csak a megkülönböztető funkciójú névrésszel bíró helynevek csoportján belül növekedett meg jelentősebb mértékben az újabb magyar korra, az egyéb típusú kétrészes nevek esetében a birtokos jelzős szerkezetű névalakok dominanciája mindvégig kimutatható.

3. A dolgozat elméleti hátterét a nyelvtudományban ma előtérben álló, nagy hatású irányzat, a funkcionális kognitív nyelvészet szemléletmódjának helynévi adatok elemzésére történő adaptációja adja. Az értekezés ezáltal kapcsolódik egyrészt az újabban megindult, hasonló szemléletű nemzetközi, transzdiszciplináris helynévkutatói irányvonalhoz; másrészt nagyban támaszkodik a magyar helynevek komplex nyelvi és tipológiai elemzésére a közelmúltban kidolgozott modelleknek, s az e modellek konkrét helynévanyagon való alkalmazásából levont következtetéseknek a felhasználására. További hasznos szempontokkal segítette a vizsgálatot több, általában a tulajdonnevek kognitív, illetve dimenzionális nyelvészeti megközelítésének alapelveit (is) ismertető hazai és nemzetközi írás is.

BÖLCSKEI ANDREA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2628-5297>

Károli Gáspár Református Egyetem

Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

ANDREA BÖLCSKEI, Hungarian place names reflecting former ecclesiastical possession. Summary of a habilitation dissertation

The dissertation discusses the linguistic and onomastic features of a culturally motivated name type, i.e. place names reflecting (former) ecclesiastical possession. With the advent and spread of Christianity in the medieval Kingdom of Hungary, buildings and estates belonging to the Church were erected and named accordingly. Many such place names have been preserved to the present day and new ones could also emerge based on analogy. The first chapter of the thesis describes how the changes in the geographical landscape influenced the contemporary linguistic landscape and, eventually, the place naming patterns of the language. Chapter Two focuses on the historical background: how the church system and the institutions of the monastic orders were established in Medieval Hungary and sustained in later centuries. Chapter Three enumerates the sources from which the relevant place names were gathered and explains the setup of the database that served as a basis of the analysis. Chapter Four provides a comprehensive description of the collected name forms with respect to lexical, morphological, syntactic, motivational and denotative features, according to the classical periods in the history of the Hungarian language. Chapter Five discovers the trends in the development of the name forms concerning time, space and use. The dissertation adopts the viewpoint and ideas popularized in place name studies by functional cognitive linguistics.